

УДК 37:101(73)(045)

СТАНОВЛЕННЯ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ В СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

Анна Іванчук, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-4994-5035

E-mail: ivanchuck@meta.ua

У статті розглядається предмет і призначення філософії освіти у США. Обґрунтовано доробок представників різних філософських шкіл та проаналізовано спільне та відмінне в розроблених ними ідеях, прослідковано їх взаємозв'язок, взаємовплив і взаємодоповнення, виявлено сутнісні характеристики, які можуть стати важливими чинниками розв'язання цієї проблеми в сучасних соціокультурних умовах.

Зазначено, що шкільна освіта в Сполучених Штатах Америки має тривалу та гнучку історію. Її становлення, визначення змісту, форм і методів постійно перебувають під впливом різноманітних філософських течій, що формували американську науку.

Ключові слова: філософія; особистість; творчий розвиток; соціокультурна адаптація; демократія; ініціатива; творче мислення.

FORMATION OF THE PHILOSOPHY OF EDUCATION IN THE UNITED STATES OF AMERICA

Anna Ivanchuk, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Foreign Languages, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-4994-5035

E-mail: ivanchuck@meta.ua

The article examines the subject and purpose of the philosophy of education in the United States. The works of representatives of various philosophical schools were substantiated and common and different in the ideas developed by them were analyzed, their interrelationship, mutual influence and complementarity were traced, essential characteristics were identified that could become important factors in solving this problem in modern socio-cultural conditions.

It is noted that school education in the United States of America has a long history. Its formation, definition of content, forms and methods are constantly under the influence of various philosophical currents that have developed in American science.

In recent decades, American philosophical and pedagogical thought has attracted the attention of domestic researchers both in the context of analyzing its current achievements and in terms of identifying possible connections with the processes that took place in the development of the pedagogical field in our country in the past.

Such experience is of great scientific and practical importance, its study will enrich our understanding of a significant layer of ideas and methods that are currently developed in the world and introduced into the content of school education. In this context, important for research in the field of national comparative pedagogy are the achievements of teachers of the United States of America.

It is noted that school education in the United States of America has a long history. Its formation, determination of content, forms and methods are constantly under the influence of various

philosophical trends in American science. Most of them not only determine certain provisions for the education and upbringing of children, highlighting the appropriate preferences, but also directly affect the content of education. This is ensured by the openness of the American education system and active search for improving the efficiency of teaching and upbringing of school-age children.

Keywords: philosophy; personality; creative development; socio-cultural adaptation; democracy; initiative; creative thinking.

Становлення філософії освіти у США має тривалу історію, в якій закладено демократичні традиції формування в дітей уміння мислити, аналізувати, критично підходити до розгляду різноманітних проблем.

Досвід становлення філософії освіти США становить велику наукову і практичну значущість, У цьому контексті важливими для дослідження у сфері філософії освіти є напрацювання педагогів Сполучених Штатів Америки.

Загальні питання змісту освіти в школах Сполучених Штатах Америки набули висвітлення у працях М. Адамса, Ж. Брунера, М. Бургіна, Ж. Еббота, В. Жуковського, Т. Кошманової, Ю. Мілова, Е. Рогачевої, Г. Степанко, А. Сбруєвої та ін.

Значний внесок у розробку філософії освіти зробили американські дослідники Дж. Дьюї, М. Липман, Г. Меттьюз, Г. Орфілда, Е. Шарп.

Різні аспекти формування у школярів критичного мислення стали предметом наукових досліджень Б. Байєра, Ж. Барре, М. Вайнштейна, Е. Пауера, Ж. Розенберга, С. Фрезе.

Заслуговує на увагу також дослідження теорії три арочного інтелекту (Р. Стернберг), структурної модифікації інтелекту (Ж. Захорін), «Досвід навчання з посередником» (Р. Фоерстейн), багатоманітності інтелекту (Г. Гарднер), а також моделі навчання мислительним умінням (К. Чуска, М. А. Воршам), навчання мета пізнанню (М. Липман), експериментально-дослідного навчання (С. Раков).

На початку 80-х років з метою підвищення якості освіти президентом США було створено комісію з вивчення проблем якості освіти в школах, яка підготувала доповідь «Нація у небезпеці: необхідність реформ школи». У цьому документі увага зверталася на значне зниження якості загальноосвітньої підготовки дітей й наголошувалося на тому, що загальноосвітні засади американського суспільства «розмиваються зростаючою хвилею посередності, яка загрожує майбутньому народу і країні» [5].

Урядова доповідь супроводжувалася появою численних документів, рекомендацій, пропозицій щодо реформування школи, які були розроблені громадськими організаціями [1, с. 102]. За всієї багатоманітності їх об'єднувала спільна ідея: якість освіти має стати стратегічним напрямом шкільної реформи кінця ХХ ст.

Стратегічна спрямованість на підвищення якості освіти вимагала перегляду домінуючих у діяльності школи цілей. Теоретичні дослідження в цій галузі розпочалися, як уже зазначалося, в 60-і роки. Поширення набувають ідеї відомого американського психолога Дж. Брунера, який гостро критикував авторів теорії пристосування до життя. На його переконання, головна мета школи має полягати в розвитку в учнів мислительних здібностей, щоб вони спромоглися «піти далі тих типів культури, які є характерними для їхнього соціального оточення, вносили нове, нехай найскромнішим чином, і створювали свою власну внутрішню культуру» Школа, стверджував Дж. Брунер, – це вхід у світ розуму, і її основна функція – навчати молодь мислити самостійно і творчо.

Е. Бойер, ґрунтуючись на вивченні досвіду кращих шкіл, забезпечували високоякісну підготовку учнів, опитування вчителів і керівників шкіл, визначив такі провідні цілі сучасної йому школи: допомага всім дітям у розвитку здібностей критичного мислення та ефективного спілкування шляхом оволодіння мовами; допомога всім учням пізнати самих себе, людську спадщину і взаємозв'язок світу, в якому вони живуть; підготувати всіх учнів до трудової діяльності та продовженню освіти; допомогти всім учням виконувати їхні соціальні та громадянські обов'язки [6].

Екзистенціалістський рух в освіті бере початок в ідеях однойменного філософського напрямку і базується на індивідуалізмі. На думку прихильників цих теорій, основне завдання навчання полягає в тому, щоб допомогти дитині усвідомити себе як унікальну особистість, яка повною мірою є відповідальною за свої думки, почуття та дії. Досягається це завдяки впровадженню у зміст навчального процесу сукупності життєвих ситуацій, створення атмосфери, яка допомагає учням розкритися, зрозуміти себе, усвідомити власні можливості. Основна увага надається гуманітарним предметам, адже саме вони, на переконання екзистенціалістів, сприяють більш повному саморозкриттю та творчому розвитку особистості.

Означені ідеї набули значного поширення у приватних та чартерних школах США. Прикладом може бути приватна школа «Садбері Велій», що знаходиться у Фремінгемі, штат Масахусетс. Цей заклад було засновано у 1968 році. Характерною його рисою є відсутність усталеного розкладу. Заняття відбуваються за бажанням учнів, яким пропонується широкий вибір навчальних засобів: різноманітні лабораторії, майстерні, комп'ютерний клас, кухня, зал для перегляду фільмів, художня майстерня та кілька музичних салонів. До школи приймаються всі бажанчі, яким виповнилося 4 роки.

Соціальний реконструктивізм є філософією освіти, яка відстоює думку про те, що людство перебуває в стані глибокої культурної кризи. Якщо школи відображатимуть домінуючі соціальні цінності, які пропонують традиційні теоретики педагогіки, освіта може успадкувати і соціальні незгоди, які виступають симптомами поширених проблем і нещастя, що оточує людство. Реконструктивісти стверджують, що єдиною законною метою справді гуманної освіти є створення світового порядку, в якому люди контролюватимуть власну долю [7].

Реконструктивістська програма освіти пропонує: 1) критично перевіряти культурний спадок; 2) не боятися перевірити найсуперечливіші соціальні питання; 3) сприяти досягненню соціальної зміни; 4) формувати заплановане ставлення; 5) залучати учнів і вчителів до визначених програм соціальної, освітньої, політичної і економічної зміни як до засобу загального культурного оновлення [7].

Релігійні філософсько-педагогічні концепції тісно пов'язані з американською історією, вони є «тими тематичними підрозділами, де генеруються, зберігаються та відтворюються ціннісні орієнтації та ідеали». Саме через останні посилюється значення таких понять, як свобода, рівність, демократія, адже саме «релігія містить у собі необхідний елемент, котрий забезпечує єдність із цілим...» [12].

Що стосується змісту цих концепцій, то, наприклад томісти, розробляють теоретичні засади різноманітних проблем виховання молодого покоління, застосовуючи теологічну інтерпретацію. З-поміж найважливіших напрямів треба виокремити соціокультурну визначеність людини як єдності душі та тіла. Людина тут виступає водночас і «продуктом історії, і творцем своєї власної біографії» [5]. Тобто, головна мета виховання полягає в підготовці зростаючої особистості до

соціокультурної адаптації.

У наступні роки завдання розвитку в учнів умінь самостійно й творчо мислити перетворилося в «категоричний імператив», що проходить крізь установчі документи місцевих і федеральних органів, державних і громадських організацій. Показовим у цьому плані може бути федеральний закон 1994 р. «Національні цілі освіти», в якому серед основних пріоритетів виокремлена така мета, як збільшення відсотку учнів, які «демонструють здібність розмірковувати, мислити, вирішувати проблеми, застосовувати знання» [11]. На цьому ж акцентує і професійне об'єднання педагогів США – Національна асоціація освіти, підкреслюючи, що «мета, яка пронизує і скріплює всі інші освітні цілі – загальна ланка освіти, – це розвиток здібності мислити» [14].

Наслідком проголошення такої мети освіти стала розробка американськими науковцями різного роду теорій і моделей. Серед найбільш відомих і таких, що набули визнання в педагогічній громадськості Сполучених Штатів Америки, слід назвати теорії три арочного інтелекту (Р. Стернберг), структурної модифікації інтелекту (Ж. Захорін), «Досвід навчання з посередником» (Р. Фоерстейн), багатоманітності інтелекту (Г. Гарднер), а також моделі навчання мислительним умінням (К. Чуска, М. Воршам), навчання мета пізнанню (М. Ліпман), експериментально-дослідного навчання (С. Раков).

Поширення різноманітних філософських течій спричинило відкриття низки експериментальних шкіл, в основу діяльності яких покладалася та чи філософська теорія. Ще на початку ХХ століття було створено Лабораторну школу при Чиказькому університеті під керівництвом Дж. Дьюї, школу Ф. Парнера у Чикаго, школу органічної освіти у Феахоупі, штат Алабама, Експериментальну початкову школу при університеті штату Міссурі [15]. Передумовою виникнення таких закладів стали пошуки шляхів реформування процесу навчання з метою підвищення його ефективності. Навчальні програми не були уніфікованими, кожна школа розробляла свою власну. Однак, об'єднуючою їх характеристикою виступала відмова від звичного теоретизування, нав'язування знань ззовні, на зміну яким мали прийти способи, які допомагали б розкривати приховані здібності дитини і цим самим активізувати її розвиток.

Сучасна система освіти США функціонує на основі низки законів, зокрема: «Про розвиток педагогічної професії» (1967), «Про рівність жінок у сфері освіти» (1979), «Про створення Міністерства освіти» (1979), «Про консолідацію професійно-технічної освіти та освіти дорослих» (1982), «Про національні цілі освіти» (1990), «Про покращення дошкільного виховання» (1990), «Про попередження відсіву учнів зі шкіл» (1991), «Про підготовку до професійної діяльності» (1994), «Про вдосконалення американських шкіл» (1994), «Цілі 2000: Закон про освіту Америки» (1994), «Жодної відстаючої дитини поряд» (2001) та ін.

На всіх рівнях шкільного навчання в школах США відсутні єдині навчальні програми, підручники. Кожна навчальна округа розробляє свої рекомендації щодо навчального часу, друкує програми з окремих предметів і здійснює фінансування. У 1990-х роках значно зросла роль штатів у здійсненні цих процесів. Вони перебрали на себе функції визначення освітніх стандартів, контроль за їх виконанням, фінансують близько половини шкільного бюджету [13, с. 85].

Для американської системи освіти характерним є періодичне проведення реформ. Поштовхом до усвідомлення суспільством необхідності освітніх реформ стала

доповідь «Нація в небезпеці», що була представлена Конгресу США у 1983 р. Президент Дж. Буш старший започаткував реформу, яка була сформульована в документі «Америка: 2000». На початку 90-х рр. ХХ ст. Б. Клінтон продовжив справу свого попередника. За його правління розробили масштабні проекти реформування освітньої системи. Серед них «Цілі 2000: досягнення національних цілей освіти» (1991), «Освіта світового класу» (1993) тощо.

У 1994 році за цими проектами було прийнято закон про системну реформу американської освіти, в якому визначалися такі провідні завдання:

1. Всі діти повинні отримати достатню підготовку до шкільного навчання в дошкільному віці.
2. Щонайменше 90% випускників шкіл повинні отримувати повну середню освіти.
3. До 2000 року всі учні, які закінчують 4, 8, 12 класи, демонструватимуть високий рівень компетенцій у провідних навчальних дисциплінах, включаючи англійську мову та літературу, математику, природничі науки, іноземні мови, громадянознавство, економіку, мистецтво, історію та географію; кожна американська школа зможе забезпечити розвиток своїх учнів, достатній для виконання громадянських обов'язків, подальшого навчання та ефективного працевлаштування в сучасній національній економіці.
4. До 2000 року національне учительство отримає доступ до програм професійної освіти та розвитку, що нададуть можливість постійного підвищення професійних навичок і набуття знань і навичок, необхідних для підготовки всіх американських школярів до життя в наступному столітті.
5. До 2000 року американські школярі посядуть першість у світі за рівнем досягнень з математики та природничих наук.
6. До 2000 року кожний дорослий американець стане грамотним і набуде знань і навичок, достатніх для конкуренції в умовах глобальної економіки і виконання громадянських обов'язків.
7. До 2000 року кожна американська школа стане вільною від наркотиків, насилля, несанкціонованої зброї і алкоголю і зможе забезпечити своїм учням безпечне та сприятливе для навчання середовище.
8. До 2000 року кожна школа повинна розвинути партнерство з батьками учнів, необхідне для активізації їх залучення до діяльності школи та забезпечення соціального, емоційного та розумового розвитку їхніх дітей [3, с. 69].

Обов'язкове навчання, як уже зазначалося, зазвичай розпочинається у 5 років. Початкова школа охоплює з першого по шостий клас. Наповнюваність класів на цьому рівні становить 24 учня. Початковій школі надається значна увага як найбільш важливій і відповідальній ланці освіти, коли у дитини формуються провідні інтелектуальні навички, пробуджується інтерес до знань, розвивається допитливість – якості, що є необхідними для подальшого навчання.

Навчально-виховний процес у початкових класах відзначається меншою заформалізованістю порівняно з основною школою. Програми не мають обов'язкового характеру і частіше за все розробляються самим закладом або учителями. Зміст навчального матеріалу, як правило, спрямовується на вивчення навколишнього

середовища і ґрунтується на

Характерна риса американської освіти – спрямованість на збільшення мотивації на здобуття знань. Усталеним явищем є тенденція до побудови альтернативних сценаріїв реалізації цього завдання. Такі сценарії «дають змогу передбачити ментальне дослідження течій, які вимальовуються у суспільстві, та пов'язані з ними освітні рішення». Тобто, побудова сценарію є спробою «зазирнути в майбутнє» для того, щоб «лише на підставі проаналізованих варіантів сценарію мати підставу стверджувати, який стан речей є найдоцільнішим, і лише потім планувати кроки, що ведуть до нього» [4, с. 16].

На початку 90-х років минулого століття в американському суспільстві з'явилися замовлення на нові компетенції, які має виробляти школа. Адже «набуття важливих компетентностей може дати людині можливість орієнтуватися у сучасному суспільстві, інформаційному просторі, швидкоплинному розвитку ринку праці, подальшому здобутті освіти» [2]. Вдосконалення компетентності сприяє інтелектуальному та культурному розвитку особистості, формуванню у неї здатності швидко реагувати на запити часу.

До основних компетентностей й на теренах сучасної Америки належать: ініціатива, вміння кооперуватися з іншими, робота в групі й спільне навчання, вміння оцінювати явища, розумітися і переконувати, вміння розв'язувати проблеми, планувати, вміння самостійно навчатися, а отже, здобувати й опрацьовувати інформацію, а також уміння жити у багато культурному світі [9].

Зважаючи на те, що останнім часом особливої актуальності набуває проблема розвитку особистості, її здібностей, велика увага американських педагогів спрямовується на вивчення результатів навчальної діяльності учнів, зокрема, навколо таких паралелей: що учень знає – як багато він уміє робити, як співвідносяться його здібності з освітніми цілями (ефективність освітніх систем) та наскільки результати навчання відповідають вхідним ресурсам (результативність освітніх систем) [10].

Кінець ХХ ст. виявив, наскільки суттєвими є сили, що схиляють людей до міжособистісних контактів. Почали більше уваги звертати на те, що поєднує, ніж на те, що розділяє. Із розвитком міжлюдських стосунків агресивність втрачала своє суспільне підґрунтя. У шкільних програмах все більше уваги починає звертатися на навчання розуміти і поважати інших, як давати собі раду з агресивністю, мирно вирішувати конфлікти.

Існує кілька закладів, в яких дітей віком від 3 до 8 років виховують за системою Монтессорі.

Навчання влітку. Відповідно до цієї програми організуються літні школи, спрямовані на виправлення недоліків в англійській мові, математиці й письмі. Проводяться також додаткові заняття для особливо здібних учнів або тих, хто цікавиться певними проблемами. Ці заняття платні.

Незалежно від реалізації загальних навчальних програм, усі школи повинні мати на всіх рівнях навчання програми, які збагачують навчання особливо здібних і талановитих дітей. Збагачення полягає у розширенні обсягу знань або на впровадженні додаткових елементів творчого підходу до знань. Збагачувальні програми можуть бути дуже різноманітними і пристосованими до потреб особливо здібних учнів.

Завершуючи розгляд особливостей шкільного навчання у Сполучених Штатах Америки, необхідно зазначити, що не існує філософії, яка могла б повною мірою не

лише подолати наявні в ньому недоліки, а й забезпечити високий рівень розв'язання завдань, що постають сьогодні перед американською системою. Одні з розглянутих вище підходів ближче наближаються до цієї мети, інші – характеризуються більш узагальненим спрямуванням або домінуванням окремих ідей.

Американська філософсько-педагогічна думка в останні десятиліття привертає увагу вітчизняних дослідників як у контексті аналізу її сучасних досягнень, так і в плані виявлення можливих зв'язків з процесами, що мали місце в розвитку педагогічної галузі в нашій країні у минулому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Малькова З. А. Исторический урок американской школы. *Педагогика*. 1998. № 4. С. 99–108.
2. Овчарук О. В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук]. Київ: К.І.С., 2004. С. 5–14.
3. Сбруева А. «Нація у небезпеці»: двадцять років американської освітньої реформи. *Педагогічні науки*. Суми: СумДПУ, 2003. С. 68–77.
4. Яновський Анджей. Школа громадянина: американський досвід – наші потреби. Львів: Літопис, 2001. 215 с.
5. A National Risk. Washington DC, 1983. 27 p.
6. Boyer E. High School. A Report on Secondary Education. N.Y., 1983. 102 p.
7. Bran Eva. Paradoxes of Education in a Republic. Chicago: Un-ty of Chicago press, 1979. 120 p.
8. Bruner J. On Knowing. Cambridge, 1965. 214 p.
9. Carnoy M. Educational reform and planning in the current economic crisis. *Educational planning*. 1995. 56 p.
10. Cremin L. The Transformation of the School. N.Y., 1961. 209 p.
11. Hot Topics. A quick look at the hottest issues in teaching and barning. Листівка NEA, 1997. 15 p.
12. Rosenberg J. F. The Practice of Philosophy. N.Y., 1984. 97 p.
13. Stoops, John. Philosophy and Education in Western Civilization. Stoops, John. Danville, ILL. Interstate, 1971. 320 p.
14. The Central Purpose of American Education. Wash., 1981.
15. Development of Education. Office of Special Education and Rehabilitative Services. IDEA General Information: Overview, 1997. 145 p.

REFERENCES

1. Mal'kova, Z. A. (1998). Istoricheskij urok amerikanskoj shkoly. *Pedagogika*, 4, 99–108 [in Ukrainian].
2. Ovcharuk, O. V. (2004). Rozvytok kompetentnisnogo pidkhodu: stratehichni oriientyry mizhnarodnoi spilnoty. *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovi dosvid ta ukraïnski perspektyvy*. Biblioteka z osvithnoi polityky. O. V. Ovcharuk (Ed.). Kyiv [in Ukrainian].
3. Sbruieva, A. (2003). «Natsiia u nebezpetsi»: dvadtsiat rokiv amerykanskoï osvithnoi reformy. *Pedahohichni nauky*. Sumy: SumDPU, 68–77 [in Ukrainian].
4. Yanovskiy, Andzhei. (2001). Shkola hromadianyna: amerykanskyi dosvid – nashi potreby. Lviv: Litopys [in Ukrainian].
5. A National Risk. (1983). Washington DC.
6. Boyer, E. (1983). High School. A Report on Secondary Education. N.Y.
7. Bran, Eva. (1979). Paradoxes of Education in a Republic. Chicago: Un-ty of Chicago press.
8. Bruner, J. (1965). On Knowing. Cambridge.
9. Carnoy, M. (1995). Educational reform and planning in the current economic crisis. *Educational planning*.
10. Cremin, L. (1961). The Transformation of the School. N.Y.
11. Hot Topics. (1997). A quick look at the hottest issues in teaching and barning. Листівка NEA.
12. Rosenberg, J. F. (1984). The Practice of Philosophy. N.Y.
13. Stoops, John. (1971). Philosophy and Education in Western Civilization. Stoops, John. Danville, ILL.
14. The Central Purpose of American Education. (1981). Wash.
15. Development of Education. Office of Special Education and Rehabilitative Services. IDEA General Information: Overview. (1997).